

FULLTOFTA

från 1700-talets enefälader och surskogar

till dagens rekreativa storskog

FÖRORD

Efter 40 års tjänst i Skogssällskapet i skogligt återuppbyggnadsarbete i sydvästra Sverige samt med växande intresse för skogshistoria har jag ibland anledning att erinra mot dagens miljövårdsdebatt, där aktörerna alltför ofta tycks sakna kännedom om det utarmade skogstillstånd som rådde för 100 år sedan i stora delar av södra och mellersta Sverige. Vidare förringas ibland betydelsen av alla ansträngningar i det skogliga återuppbyggnadsarbetet. Därför är det min förhoppning att denna lilla redogörelse må verka för bättre förståelse av vår skogshistoria.

Redogörelsen begränsas till vad som skett i Skogssällskapets regi från starten 1912 och fram till och med 1923 och därefter med fokusering på Malmöhus läns landstings skogar i Fulltofta dels med en längre tillbakablick, dels ock fram till dagens förhållanden.

Rubriken "Från 1700-talets enefälader och surskogar till dagens rekreativa storskog" tarvar måhända en förklaring beträffande begreppen surskog och enefälad. Under 1700-talet var surskog vedertagen benämning på ung björk- al- och videskog växande på blötmark och vanligen som blandskog. Äldre skog av framför allt ek, bok, ask och alm benämndes högskog. - Fäladen är ett skånskt begrepp och avser byns gemensamma betemark oftast helt trädlös men vanligen bevuxen med enebuskar därav enefälad.

Anledningen till att jag ägnar Fulltoftaskogarna denna uppmärksamhet är mångfaldig. - Född och uppvuxen i Ringsjöbygden med tidigt intresse för natur och friluftsliv blev Fulltoftaskogarna mina hemmamarker. - Härstammande på min fars sida från en av Fulltoftagodsets äldsta gårdar, Hästäng, har utvecklat starka band hos mig för denna bygd. - Som tillfälligt praktiserande lantmäteritekniskt biträde hade jag 1938 den grannliga uppgiften att utföra fältarbetet för gårdens friköp till min likåldrige kusin, fjärde generationens brukare. - Som skoltrött 16-åring fann jag mig snabbt tillrätta som skogspraktikant i Fulltoftaskogarna under Skogssällskapets goda ledning och känner därför viss liten delaktighet i det oegennyttiga och framgångsrika skogliga uppbyggnadsarbete som Skogssällskapet har bedrivit under mer än 75 år till en av Skånes förnämsta skogs-egendomar till glädje för inte enbart ägaren - Malmöhus läns landsting - utan även en stadigt växande mängd friluftsmänniskor.

Lerum i september 1993

Lennart Hildingsson

SKOGSSÄLLSKAPET

I den omvandling från ett fattigt överbefolkat jordbruksland till ett välmående industri-land, som inleddes i Sverige kring 1850-talet, hade skogsbruket och skogsindustrin av-
görande betydelse. Upprepade utredningar och rapporter vittnar dock om den fortgåen-
de skogsförödelsen, som kring sekelskiftet fått sådan omfattning att mången national-
ekonom, fackman och industriledare befarade landets välfärd. I den situationen engage-
rade sig göteborgaren Edwin Ohlsson med förslag att starta något som kunde innebära
återbeskogning, bl a av ljunghedarna i sydvästra Sverige. Han var väl medveten om
ljunghedsproblematiken, hade ofta bevittnat en bygds utarmning när skogen efterträddes
av ljungen samt hade egen erfarenhet av hänsynslös exploatering av virkesrika skogse-
gendomar. Hans oförtröttliga strävan i förening med hängivna medarbetare resulterade i
Skogssällskapets bildande 1912 med säte i det donationsvänliga Göteborg.

Trots ständigt begränsade resurser hade Skogssällskapet stor framgång med sina eldsjäl-
ar i ledningen och kunde efter 10 års verksamhet redovisa följande anslutning:

- 13 st landsting
- 184 st kommuner
- 15 st hushållningssällskap

samt ett otal stiftelser och enskilda personer

Många av dessa landsting, kommuner och hushållningssällskap var redan då ägare till
angelägna restaureringsobjekt genom Skogssällskapets initiativ och förmedling. I en del
fall gick Skogssällskapet in som köpare och lät sedan den tilltänkte köparen övertaga
köpet på oförändrade villkor eller med justering för kostnader och intäkter under mel-
lantiden. I något fall tackade den tilltänkte köparen nej och Skogssällskapet fick behålla
egendomen, som i dag är betydelsefull för Skogssällskapets allmännyttiga verksamhet
både finansiellt och som demonstrationsobjekt. Det bör framhållas att tillkomsten av
Skogssällskapet var rätt i tiden med otaliga skogliga restaureringsobjekt. Även första
världskriget med avstängningar och arbetslöshet satte fart på den skogliga verksamheten.
Skogssällskapet hade ensamt statens uppdrag att bedriva nödhjälpsarbeten under period-
en 1918-20. Under den tiden sysselsattes på 98 arbetsplatser totalt 3.265 kvinnor och
9.458 män. Därefter kom deflationskrisen med våldsamt ökad arbetslöshet som innebar
fortsatt engagemang för Skogssällskapet, men med huvuddelen administrerad av staten.

Dessa Skogssällskapets statsfinansierade nödhjälpsarbeten på förvaltade skogar har
merendels haft avgörande betydelse för restaureringsarbetenas omfattning och snabba
genomförande. Icke i något fall har fastighetsägaren - landstinget eller kommunen -
debiterats för dessa statliga utlägg.

Bland de landsting som 1923 var ägare till ett skogligt restaureringsobjekt, anskaffat
genom Skogssällskapet, finns ett landsting som under den aktuella arbetslöshetstiden
fick sina skogar upprustade och vedförsörjningen vid sina lasarett tryggad fram t o m
andra världskriget. Detta förvärv var självbärande tack vare de statsfinansierade nöd-
hjälpssarbetena samt tillgången på restskogar med visst värde.

Sålunda hade landstinget under den mer än 60-åriga innehavstiden haft totalt blygsamma 64.350 kronor i utlägg. I stället hade årliga driftsöverskott i växande omfattning kunnat inlevereras. Deras sammanlagda belopp utgjorde 1981 totalt 2.186.396 kronor. Några år senare slumpade landstinget bort egendomen för 25 miljoner kronor och spoli-erade därmed ett unikt demonstrationsobjekt, som visade vad man kan åstadkomma med ett välordnat skogsbruk.

- Efter denna västgotaklimax övergår vi till Malmöhus läns landstings Fulltoftaskogar.

Fulltofta kyrka. 1100-talskyrkan är väl förankrad i socknen. Foto: L. Hildingsson 1993.

Soldattorpet Hungerns sista rester. Här bodde soldaten Jöns Holmberg och hans hustru Carolina med sina båda döttrar under senare delen av 1800-talet. För att klara försörjningen vandrade Carolina morgon och kväll fram till huvudgården och mjölkade. Vägen var 8 km enkel väg, sålunda 32 km per dag. Foto: L. Hildingsson 1993.

Mjölkerskorna på Fulltofta. Undras om Carolina från Hungern finns med på bilden. Tänk att vandra dagligen mer än 3 mil i sådana kjolar. Foto: Okänd.

FULLTOFTAGODSET

Under 1300-talet tillhörde Fulltofta Lunds ärkebiskopsstol.

- 1421 fick Peder Skaning Fulltofta i förläning. Därefter förekommer släkterna Rosenkrantz, Gyldenstjerne, Ulfstand, Rantzau, Krabbe, Cronacker m fl.
- 1768 kommer Fulltofta i släkten Trolles ägo genom köp av Fredrik Trolle.
- 1770 instiftas fideikommisset Trolleäs-Fulltofta.
- 1917 försäljer Nils Trolle skogsdelen av Fulltofta till Skogssällskapet samt återstoden till brodern Carl A Trolle.
- 1918 medgiver Kungl Maj:t de båda försäljningarna, dock att frågan om fideikommiss-egendomens patronatsrätt, som var avsedd att följa försäljningen till Carl A Trolle, skulle prövas i särskild ordning av Kungl Maj:t.
- 1918 medgiver Kungl Maj:t att Fulltoftas fideikommissnatur upphäves.
- 1918 testamenterar Carl A Trolle sin del av Fulltoftagodset till brorsonen Erik Ericsson Trolle att tillträdas den dag han fyller 25 år. Fram till den dagen har fadern, landshövding Eric Trolle, dispositionsrätten till egendomen.
- 1920 försäljer Skogssällskapet sin skogsdel av Fulltofta till Malmöhus läns landsting, men har ännu i dag efter mer än 70 år landstingets uppdrag att svara för skogsförvaltningen.

GAMLA JORDELNINGSFORMER

Solskiftet eller tegskiftet tillämpades allmänt under 1600-talet.

Man fördelade då ett ensartat ägostycke i lika många tegar som antalet delägare i byn. Detta resulterade i ett stort antal utspridda tegar för varje brukare eftersom man vid den tiden icke förstod att vid skifte utjämna ägors olika godhet genom ändrad tilldelning i ägovidd.

Storskiftet

började tillämpas från mitten av 1700-talet och fram till början av 1800-talet. Man insåg olägenheterna med solskiftets starka ägosplittring och eftersträvade en sammandragning av varje fastighets ägor i så få "storskiften" som möjligt. Man började tillämpa ägoigradering, varigenom bättre jord kunde bytas mot sämre jord med större areal.

Enskiftet

innebar att ägotterna i en teg - eller storskiftad by - samlades i ett sammanhängande skifte - ett för varje brukare. Detta innebar en splittning av de gamla byarna med utflyttning och ny byggnation eller flyttning av de gamla byggnaderna. Denna jorddelningsform kommer från England och började tillämpas på Svaneholms gods i Skåne med början 1783 av ägaren Rutger Maclean. Försöket slog väl ut ekonomiskt och därför förordnades om enskifte i Skåne 1803, i Skaraborgs län 1804 och i hela riket 1807, men det var endast i Skåne som det genomfördes. I övrigt gick enskiftet upp i laga skiftet enligt 1827 års förordnande.

Det mäktiga uppsving som utmärker det skånska jordbruket under 1800-talet hade aldrig varit möjligt utan det dåtida enväldets maktbud. Byamännens envisa motstånd mot förändringar bröts, utflyttning med flyttningsbidrag ålades de byamän som inte längre hade ägor i den gamla byn.

Laga skifte

infördes genom 1827 års skiftesstadga. Man eftersträvade därvid att, utan någon delägares förfång, åstadkomma en för ägornas brukande så lämplig indelning som deras beskaffenhet och belägenhet medgav.

Laga skiften har ägt rum i exakt 100 år och skiftesstadgan ersattes 1926 av "lag om delning av jord på landet".

Trots all lagstiftning om jorddelning under de senaste 200-300 åren finns det fortfarande enstaka oskiftade byar, främst i Dalarna. Där kunde man under storskiftet i för landskapet typiska byar endast reducera tegantalet från 1000-talet till hälften eller ca 500 st. Detta innebar att det gamla bysamhället levde vidare i huvudsak oförändrat.

Kulleröd nr 3. Här bodde torparen Måns Gustafsson och hustrun Anna från 1870-talet och fram till 1930. Dom fick fem barn. Stugan var byggd i gråsten med spåntak och innehöll 2 rum och kök jämte förstuga med sandat golv och eneris. – Måns var arbetsam och händig. Nyodlade och byggde stengärdesgårdar. Ju mer han odlade upp desto fler dagsverken måste han göra på huvudgården. Foto: Okänd 1926.

Konga-huset. Enkel backstuga i gråsten under halmtak. Sannolikt uppförd på 1870-talet samt bebodd i början av 1900-talet av Konga-Bengt, ryktare framme på huvudgården. Foto: Okänd.

Ramstorp. Torpet har gamla anor, den nuvarande korsvirkesbyggnaden flyttades hit från Fulltofta by i samband med laga skiftet 1840. De mäktiga och väl bevarade odlingsrösen och stengärdesgårdarna tyder på långvarig brukning. Torpet är fortfarande bebott och brukas på ett pietetsfullt sätt. Miljön runt torpet representerar höga kulturvärden. Foto: L. Hildingsson 1993.

Brinkesholm. Stenhuggaren Jens Beijer framför sin stuga byggd i gråsten under halmtak. Foto: Okänd, början av 1900-talet.

Jorddelningsformens betydelse för land och folk

Under 1800-talet mer än fördubblades Sveriges folkmängd, från 2.3 milj till 5.1 milj. Huvuddelen därav, eller ca 90%, levde då fortfarande på landsbygden av framför allt jordbruk. Under 1600- och 1700-talet hade folkökningen varit betydligt blygsammare på grund av krig, sjukdomar och lågt avkastande jordbruk med ständig missväxt.

Anledningen till 1800-talets snabba folkökning kan främst förklaras med: inga krig, förbättrad sjukvård och effekten av jorddelningsreformerna. Esaias Tegner lär ha förklarat folkökningen med: "fred, vaccin och potatis". I synnerhet i Malmöhus län, som då var landets mest tätbefolkade landsbygd, upplevdes framför allt enskiftet och senare laga skiftet som helt revolutionerande på jordbrukets lönsamhet. Föregångare i denna rationalisering av svenskt jordbruk var Robert Maclean, ägare till Svaneholms gods. Godset omfattade hela Skurups socken med fyra byalag som brukade totalt 3750 tunnland, därav 1300 tunnland ohävdad fäladsmark. Bönderna brukade då vardera 60-70 tegar. Under 1780-talet lät Maclean lantmätare lägga ut 73 st hemmanslotter i kvadratiska figurer, vardera omfattande 40 tunnland åker och 10 tunnland äng och på lottens mitt lät han uppföra nya byggnader omgivna av 2 tunnland trädgård. Detta bryska genomförande gav upphov till många mänskliga tragedier. Samtidigt fanns ett växande landsbygdsproletariat som sökte sin utkomst. Detta gav anledning till en aldrig tidigare skådad nyodlingsverksamhet och etablering av torp och backstugor under ofta vidriga förhållanden. I Malmöhus län mer än fyrdubblades den odlade jorden under 1800-talet - från 16.5% av totalarealen till hela 71% vid seklets slut. Under samma tid tredubblades åkerarealen i övriga delar av landet.

Man kan lätt föreställa sig vilket ökat tryck denna intensiva nyodlarverksamhet fick på de redan hårt åtgångna skogarna. Då hade landets sydliga lövskogar redan varit föremål för seklers rovhuggningar. För att bygga ett linjeskepp lär ha åtgått 2000 fullvuxna ekar. Pottaskeberedningen, som gav exportinkomster, var förödande för bokskogarna. Samma gällde behovet av ek- och bokvirke till silltunnor vid de stora fiskeperioderna. Visserligen sökte myndigheterna genom 1664 års skogsförordning att skydda alla bärande träd, såsom ek, bok, apel, oxel och hägg. Bonden var skyldig att söka tillstånd för avverkning av sådana träd. Men vad hjälpte detta så länge hästar, kor, får och getter betade ner all återväxt och slet ut skogsmarken ibland genom åretruntbete.

Ansvarskännande skåningar samlade till en lantdag i Malmö 1810 sökte få en bättring till stånd av det utarmade skogstillståndet genom att komma överens om att vart 50:e tunnland i länet skulle användas för skogsplantering. Detta beslut stadfästes av Kungl Maj:t 1813. Nästa år bildades länets hushållningssällskap, som genast aktivt verkade för ökade skogsplanteringar, bl a genom fröanskaffning och inrättande av sockenkommittéer, avsedda att organisera planteringsarbetet. Det pågående laga skiftet försvårade planteringsarbetet i synnerhet bland bönderna. På de större godsen var man mera följsam. Målsättningen vart 50:e tunnland eller 2% av total areal kan i dag synas väl blygsam eftersom dagens skogsareal utgör 17% av länets totalareal, men detta är ånyo belägg för hur bedrövligt skogstillståndet var.

Jorddelningsformens betydelse för Fulltofta

Den äldsta påträffade beskrivningen av Fulltoftagodset härrör från början av 1700-talet. Då bestod herrgården av tre envånings korsvirkesbyggnader. Ladugården bestod av tre byggnader - en grundmurad i gråsten samt två korsvirkesbyggnader. Till godset hörde då gott fiske i Ringsjön, tvenne odalvattenkvarnar, åtskilliga skvaltekvarnar, tillräcklig hög- och surskog, tillräckligt med utsäde och höbärgning, tvenne instängda beteshagar, 32 3/8 mantal insocknes frälsehemman, 7 28/48 mantal utsocknes frälsehemman samt 32 st rå- och rörstorp.

Under 1771-72 genomförs storskifte i Fulltofta socken. Karta jämte beskrivning finns i dag tillgänglig på Länsstyrelsen i Malmö. Kartan är upprättad i skala 1:4000 samt enligt dåtida sed konstfullt textad och utsmyckad. Vidare verkar den vid jämförelse med dagens kartor att stämna väl överens med verkliga förhållanden. Största intresset tilldrar sig beskrivningen av de olika ägoslagen. Inägomarken är fortfarande, trots det genomförda storskiftet, starkt splittrad på många små tegar. Detta kan tyda på att något solskifte aldrig ägt rum. Ängsmarkerna är genomgående blöta och ofta bevuxna med gles surskog av al och björk samt videbuskage. Betesmarkerna är merendels trädlösa enefälader eller med enstaka träd av ek eller ek och björk. Inte någonstans i beskrivningen förekommer gran och tall. Fullslutna ek- och bokskogar förekommer, dock i mindre omfattning. De tillmäts särskild betydelse för ollonsvinen och godsförvaltningen ägnar denna nyttighet särskild omsorg. Många mossar är föremål för torvtäkt både samfälld och skiftad.

Kartbeskrivningen avslutas med arealredovisning enligt följande:

tomt	18 tunnland	25 kappland
åker	331 "	24 "
äng	1596 "	28 "
skog	<u>2806</u> "	<u>24</u> "
Summa	4754 "	5 "

Förrättningsman är lantmätaren Herman Frykner, som avslutar storskiftet för Fulltofta socken den 19 november 1772. - Här bör påminnas om att Fredrik Trolle på Trolleås fyra år tidigare förvärvat Fulltoftagodset samt att han under 1770 fick ordnat med gemensamt fideikommiss för Trolleås-Fulltofta och därefter med storskiftet. Det tyder på handlingskraft.

Det allmänna intryck man får av jord- och skogsbruket vid studiet av 1772 års karta och beskrivning tyder på ett outvecklat jordbruk och synnerligen utarmade skogar. Den förhållandevis stora arealen ängsmark 1596 tunnland var till stor del försumpad. Kring flertalet torp och gårdar utbredde sig trädlösa enefälader eller glest trädbevuxna. Avsaknaden av barrskog är anmärkningsvärd.

Nästa möjlighet till avstämning av förhållandena erbjuds i samband med godsets utarrendering 1843. Då redovisas vid huvudgården totalt 422 tunnland inägomark samt för utgården Mjälströ 106 tunnland eller tillsammans 528 tunnland. Härtill skall läggas alla torp och gårdars inägoareal för att jämföras med den inägoareal som redovisades 1772, nämligen 331 tunnland. Då kan konstateras att den allmänna nyodling som pågick i landet och i synnerhet i länet även kommit till Fulltofta. Man kan konstatera att inägoarealen under Trolles första 70 år minst fördubblats i areal samt att den ånyo minst fördubblats igen innan 1800-talets slut. Sålunda en nyodling helt i nivå med länsmedeltalet. Tyvärr saknas liknande möjligheter till avstämningar angående skogstillståndet. Dock kan noteras att arrendatorn i samband med 1843 års utarrendering åtagit sig anlita skoglig expertis för både skogsplanteringar och avverkningar. Det kan konstateras vid 1920 års skogsindelning att skogsplanteringarna startade omedelbart. Bland annat planterades under 1840-talet ca 70 ha enefälad kring Råttefällan. Det blev det s k Maltesholmshygget varom mera nedan.

Något enskifte synes ej ha ägt rum efter storskiftet utan under åren 1838-40 genomförs laga skifte av lantmätare A G Rosengren. Anledningen härtill är sannolikt de redan glest liggande hemmanen, såsom Nunnäs, Ekesåkra, Qvarröd, Stafrod, Hästäng, Kulleröd, Landeröd, Mjälströ och Attarp.

För Fulltofta by innebar dock laga skiftet stora förändringar. Dittills hade byn utgjorts av 20-talet gårdar - alla bebodda och brukade av s k hovgårdsbönder innebärande att de för rätten till gårdens brukning utförde arbete med egna redskap och dragare på huvudgårdens angränsande marker. Detta hovgårdssystem avvecklades nu i samband med laga skiftet och stataresystemet började tillämpas. Många byggnader i byn revs eller flyttades. Sålunda flyttades en korsvirkesbyggnad till Ramstorp, som dock hade varit bebyggt långt tidigare, men som nu behövde förnyas. Denna byggnad finns fortfarande kvar och är bebodd samt utgör ett värdefullt inslag i en gammal fin kulturbygd.

Dagsverkare och statare samlade till skörd. Foto: Okänd 1908.

Gamla Staveröd. Brukare under senare delen av 1800-talet var Nils och Else Persson jämte brodern Lars Persson. Se bild! Samma släkt hade under flera generationer brukat gården. Det fanns tre längor. Bostadshuset i korsvirke med träpanel samt loge och stall båda i gråsten. Alla tak var halmtäckta. –När Nils dog övertog sonen Per Nilsson brukningen. Han brukade även granngården, Gällhagen, vars arrendator, Olof Erlandsson, mest gjorde likkistor. Han nyttjade f ö själv en kista att sova i. –Vid ett häftigt åskväder 1932 ödelades Staveröd. Djur innebrändes och Mor Elses sju välfyllda kistor med hemvävt blev alla lågornas rov. Foto: Okänd.

Frosta härads första skola startade redan 1780 i denna byggnad belägen intill Fulltofta herrgård och tillhörande fideikommisset. Halva byggnaden var skola och halva fattighus. Foto: Okänd från början av 1900-talet.

Fulltoftagodsets brukningsformer i äldre tid

Trots att Trolleån och Fulltofta redan 1770 instiftade gemensamt fideikommiss genom Fredrik Trolles försorg synes icke någon sambrukning ha ägt rum. Fulltofta har i varje fall under Trolletidens senare del varit utarrenderat i sin helhet både beträffande huvudgården, skogen och alla gårdar och torp ävensom jakt och fiske.

Den 20 mars 1843 utarrenderades Fulltofta till kaptenen P A Dahl och hans hustru Charlotte Dahl, född Trolle. Charlotte Dahl dog 1893. Hennes man hade dött tidigare i kolera. Därför upphörde arrendet 1893 och under denna långa arrendetid, 50 år, gällde oförändrat arrendebelopp 22.000 kr/år.

Innan någon förnyad utarrendering ägde rum gjordes en ingående inventering och värdering av arrendeobjektet av sakkunniga och ojäviga värderingsmän. Av handlingarna framgår bl a:

att huvudgården omfattade

200 tunnland gammal åkerjord à 15:-	3.000:-	kr
152,5 " ny " " 10:-	1.525:-	kr
70 " kärrmarker " 10:-	700:-	kr

att huvudgården var tillförsäkrad

15 st kördagsverken à 4:-	60:-	kr
2.607 mandagsverken à 1:25	3.258:75	kr
372 kvinnodagsverken à 0:75	279:-	kr

att trädgården var tillförsäkrad

70 mandagsverken à 1:25	87:50	kr
306 kvinnodagsverken à 0:75	229:50	kr

samt att naturliga ängsmarker och gräsbeten utan angivande av areal värderades till

860:25 kr

årlig arrendesumma 10.000:- kr

Vidare konstaterar värderingsmännen att byggnadsbeståndet var otillräckligt för att rätt kunna bärga skörden. Sålunda fordrades:

två nya sädeslador 100 respektive 80 alnar långa och 20 alnar breda för en total

kostnad av	9.000:-	kr
Kostallet behövde nytt tak och inredning	5.000:-	"
Ox- och häststallet behövde ny inredning	1.000:-	"
Utökning av häststallet	2.000:-	"
Inkörsportar till foderladan	500:-	"

Om arbetskraftstillgången enligt ovan skulle upphöra har värderingsmännen beräknat att 10 st statkarlsfamiljer skulle erfordras. Kostnaden för nybyggnad av 10 st bostäder beräknades till 5.000 kr.

Utgården Mjälåströ besiktigades samtidigt på samma sätt och arrendevärdet blev följande:

47,2	tunnland höglänt och stenig åker à 5:-	238:13 kr
59,29	" kärr- och mossjord à 8:-	479:25 "
196	" ängs- och fäladsmark à 1:-	196:- "

Tillförsäkrad arbetskraft utgjorde:

4 st kördagsverken à 4:-	16:- kr
686 mandagsverken à 1:-	686:- "
179 kvinnodagsverken à 50 öre	89:50 "

Årlig arrendesumma 1.704:88 kr

Om arbetskraftstillgången skulle upphöra erfordrades nybyggnad av 3 st statkarlsbostäder för 2.500:- kr

Att värderingsmännen kalkylerade med att arbetskraftstillgången från godsets torp och arrendegårdar i form av dagsverksskyldighet skulle kunna upphöra kan tyda på att fideikommissarien redan då funderade på att skilja på huvudgården och skogsdelen där flertalet torp fanns. Alltnog är den av värderingsmännen upprättade sammanställningen av dagsverksskyldigheten en spegling av levnadsförhållandena för en hel bygd. Totalt rörde det sig om 70 st arrendeställen indelade i 20 st åboställen och 50 st backstugor, torp och gatehus. Åboarna, som hade ärftlig besittningsrätt, hade genomgående mindre arbetsskyldighet medan flertalet av torparna hade mer än 100 mandagsverken per år förutom 10-40 kvinnodagsverken. Trots likvärdiga förhållanden beträffande areal och byggnader kunde dagsverksskyldigheten variera starkt mellan olika torp. Exempel härpå är följande torp:

	antal dagsverken	
	manliga	kvinnliga
Åkarp	56	40
Boddahus	104	12
Skogshus	164	31
Krokeholm	104	24

I några fall disponerade ensamstående änkor torp med både manlig och kvinnlig arbetsskyldighet - hur de klarade detta.

Häggens – Nunnäs fälad. Skogssällskapetets triumvirat Herman Mannheimer, Edwin Ohlsson och Hjalmar Wijk besiktigar Fulltoftas fäladsmarker tillsammans med fideikommissarien Nils Trolle 1916 för eventuellt förvärv. Foto: A. Wigelius 1916.

Bokskogen vid Stora Åkarp. Bränslekommisionen har avslutat vedhuggningen och kvarlämnade gagnvirkesträd avverkas i en andra omgång med kölännen som huvudsortiment försälda till Australien för 1000 kr/st. Foto: S. Tarras 1918.

Granplantering från 1867. Provyta anlagd 1920. Högsta uppmätta löpande tillväxt under åren 1920 - 1967 var 21,7 m³sk per år och ha. Total produktion under 100 år 1173 m³sk/ha. Foto: P. Waesterberg 1926.

Torparen Ola Persson på Vasahus levererade i stället för dagsverken årligen 390 st kvastar.

Torparen Måns Gustavsson på Kulleröd var både händig och arbetsan. Han nyodlade och byggde stengärdesgårdar. Tillsammans med hustrun Anna fick de fem barn. Ju mer sten han bröt desto fler dagsverken ålades han göra på huvudgården. 1894 hade antalet ökat till 52 st mandagsverken och 3 st kvinnodagsverken.

På soldattorpet Hungern sökte soldaten Jöns Holmberg och hustrun Carolina jämte två döttrar att finna sin bärgning. Torpet gjorde sig dock förtjänt av namnet och bärgningen måste man delvis hämta utifrån. Carolina var därför mjölkerska framme på huvudgården och vandrade 2 gånger dagligen - 8 km enkel väg - eller tillsammans 32 km.

I backstugan Hökeholm bodde Johannes och Maria Nilsson med sina tre barn. Man undrar hur de kunde livnära sig på de små tegar som då var i bruk. Johannes lär mest ha huggit ved. För brukningsrätten till backstugan gjordes årligen 14 kvinnodagsverken i huvudgårdens trädgård.

Efter inventering och värdering utarrenderades Fulltoftagodset ånyo i sin helhet den 25 mars 1894 på 20 år till samma dag 1914. Det var fideikommissariens broder, häradshövding Carl A Trolle, som övertog arrendet.

I det tillgängliga arrendekontraktet hämtas följande:

Den årliga arrendeavgälden är oförändrad 22.000:- kr, varav skogen svarar för 5.000:- kr.

Byggnadsbeståndet mottages i befintligt skick och skall vid arrendetidens utgång återgå i fullgott skick. Nybyggnader under arrendetiden skall bekostas av arrendatorn beträffande arbete och körslor samt av jordägaren beträffande material.

Patronatsrätten - rätt att uppbära tionde - följer arrendet dock att arrendatorn har att svara för kyrkans och kyrkogårdens underhåll.

Godsets park och trädgård skall skötas väl och med intresse samt ständigt förkovras med nya fruktträd. Hälften av skörden av Gravenstein, Reine Claude och persikor levereras årligen till jordägaren utan ersättning.

Arrendatorn svarar ensam för underhållet av dels till godset tilldelad andel i allmänna vägar, dels ock alla egna vägar. Till väglagning får endast brukas slagen sten.

Jordägaren förbehåller sig rätt till all slags jakt, men medgiver att arrendatorn har dispositionsrätt till jakten på villkor att han vårdar och befrämjar densamma, förhindrar och beivrar olovlig jakt samt levererar hälften av nedlagt villebråd till jordägaren.

All jordbränning och svedjande är förbjuden ävensom bortförande av gödsel eller uppbrännande av foder.

Skog och planteringar skall städse vårdas väl och förbättras. Överinseendet över skogarna skall utövas av en av jordägaren godkänd forstman, som även har att planlägga avverkningar och planteringar samt bevaka deras rätta utförande.

Godsets fiskerätt i Ringsjön ingår i arrendet, dock skall "årligen kostnadsfritt avlämnas 120 kg stor god matnyttig fisk av gädda, abborre, braxen, ål och lake".

Som kommentar till kontraktsvillkoren ovan bör särskilt observeras skogen och kravet på tillgången till en forstman. Den bestämmelsen har sannolikt funnits med i det tidigare 50-åriga arrendekontraktet med kapten P A Dahl, eftersom det finns en väl bevarad och detaljrik redovisning av planteringar och avverkningar för tiden 1876-1893 upprättad av Domänverkets dåvarande revirjägmästare i Skåne, Fredrik Ritter. Av denna sammanställning, bil A, framgår att skogsplanteringarna årligen omfattade i medeltal 100.000 plantor eller 10-20 ha jämte hjälpplantering. Mest rörde det sig om 3-åriga omskolade granplantor och 1-åriga tallplantor. Inte något år redovisas andra trädslag. Alla plantor kom från egna plantskolor - både permanenta och tillfälliga. Beträffande fröanskaffningen anmäls "som vanligt 20 kg granfrö och 10 kg tallfrö". Tyvärr saknas uppgift om varifrån fröet kom. Någon egen fröinsamling har ej ägt rum i brist på gammal skog.

Åter till Ritters uppgifter angående avverkningar och planteringar.

Beträffande planteringarna så har redan redogjorts för omfattningen av dessa. Av Ritters årsrapporter framgår vidare att huvuddelen av dessa planteringar varit förlagda till Mörkret och Attarp. Då anlades sålunda de mäktiga granskogar som sargades svårt vid 1967 års storm.

Beträffande avverkningarna redovisar Ritter allt i kubikfamnar. Vidare kan man få uppfattningen att det endast handlade om ved - kliven och rundved. Huvudsortimentet var lövved och inga rapporter tyder på inslag av virke av barrträd. Avverkningarnas storlek under den aktuella perioden uppgår i början till ca 1.000 m³sk/år samt mot slutet till nästan det dubbla, vilket förefaller vara alltför högt för att kunna uppnå ett förbättrat skogstillstånd. Dock var det så att enbart godsets eget vedbehov jämte alla torparens helt enkelt krävde dessa kvantiteter. Dessutom skulle ved levereras till präst, klockare och soldater samt slöjdskolan Minnet.

"Maltesholmshygget" har sin egen historia. Det var en enefälad på ca 70 ha som på 1840-50 talet, under den Dahlska arrendeperioden, granplanterades med framgång, kanske stimulerad av Hushållningssällskapet eller dåvarande revirjägmästaren. Alltnog, under tiden 1913-1916 verkar dåvarande revirjägmästaren Carl von Schönberg för att hela detta skogsbestånd försäljes till Maltesholms Cement AB. Då var den närbelägna järnvägen Höör - Hörby en värdefull tillgång i transportarbetet i synnerhet med stickspåret vid Rättfällan. På så vis uppstod Maltesholmshygget, som ej återplanterades förrän Skogssällskapet förvärvat området. Planteringen utfördes 1918 som nödhjälpsarbete, finansierat med statsmedel.

Maltesholmshyggets återplantering har därefter haft en gynnsam utveckling enligt följande:

	areal	kubikmassa
1918	70 ha	-
1958	"	22.705 m ³ sk
1975	"	26.861 "
1985	"	32.663 "

Tyvär saknas uppgift om gallringsutfallet, men jag minns mycket väl mina första skogspraktikantår 1934-36 med propshuggningarna i denna plantering. Det var välslutna bestånd, anlagda i 1,3 m förband, som med ofta upprepade lätta gallringar fått en värdefull utveckling. Vidare var dessa bestånd några av länets då fåtaliga andra generationens granbestånd, som av den anledningen blev föremål för särskilda rotrötsundersökningar under 1945. Resultatet från dessa undersökningar tydde ej på ökad rötfrekvens när gran efterträdde gran.

I detta sammanhang bör något sägas om den fiskrika slättlandssjön, Ringsjön, enär fideikommisset tidigare var stor delägare i denna historiskt intressanta sjö. I dag utgöres den av tvenne fjärdar, Östra och Västra Ringsjön, om tillsammans 42 km² med ett största djup av 17 m och med normalvattenytan 54 m ö h. Sjön avvattnas genom Rönneå. Sjön inramas av merendels långgrunda stränder - i synnerhet inom Fulltoftadelen. Därför hade 1882 års sjösänkning stor inverkan på Fulltoftas då sanka strandängar. Sjön sänktes 1.8 m. - I samband med sjösänkningen upptäcktes Ageröds boplatsskomplex från ancylustiden eller äldre stenåldern. Dessa boplatser betraktas som Sveriges äldsta. Utgrävningarna, som påbörjades 1946, har givit många intressanta fynd såsom kärnyxor, mikroliter, skivskrapor m m.

Mjälströ fälad. Restaureringen av en av de nu fåtaliga fäladerna är inledd. Foto: L. Hildingsson 1993.

Rättfällan. Skogsförvaltaren Anders Paulsson hälsar välkommen till Skogssällskapets och Skogshistoriska Sällskapets Fulltoftaexkursion 1993-05-11 vid mötesplatsen Rättfällan – ett gammalt soldattorp. Foto: L. Hildingsson 1993.

Häggens – Nunnäsfälåden 1993. Professor Olof Nordström informerar exkursionsdeltagarna om den rika förekomsten av fornminnen i Fulltoftaskogarna. Foto: L. Hildingsson 1993. Jämför denna bild med fälådsbilden på sid 16.

Försäljning av Fulltoftagodset

Upprinnelsen till försäljning av Fulltofta i två delar är oklar. Dock skymtar funderingar på förändringar i samband med godsets förnyade utarrendering 1894. Då, liksom tidigare, tillmättes skogsdelen ett arrendevärde på endast 5.000:- kr per år. Möjligen kan fideikommissets dåvarande skoglige rådgivare och övervakare, revirjägmästaren Carl von Schönberg, ha verkat pådrivande. Det var han som initierade "Maltesholmshygget" ovan. Han förhandlade därefter med Skogssällskapet i mars månad 1917 om försäljning av skogsdelen till Skogssällskapet. Förhandlingen hade föregåtts av gemensam värdering. Det hela resulterade i köpekontrakt den 9 juli 1917. Köpeskillingen blev 600.000 kronor. Sett ur säljarens synpunkt måste affären betraktas som fördelaktig, allrahelst om man tar hänsyn till skogstillståndet och det under lång tid åsatta arrendevärdet 5.000 kr per år - mindre än 1% avkastning på köpeskillingen. Skogssällskapets intresse för detta förvärv var föranlett av strävan att hjälpa landstinget i Malmöhus län till ett allmäningsförvärv, liknande dem Sällskapet redan lyckats med på många håll i södra Sverige. Även Carl von Schönberg var inställd på det slutmålet. Han ingick som ledamot i Skogssällskapets centralstyrelse och deltog som representant för Malmöhus läns landsting i det betydelsefulla sammanträdet med centralstyrelsen i Göteborg den 12 januari 1917, då kursen för Skogssällskapets fortsatta verksamhet utstakades. Även säljaren, fideikommissarien friherre Nils Trolle, var intresserad av landstingets förestående engagemang, bl a som ordförande i länets hushållningssällskap.

Vad hade det fattiga men ideella Skogssällskapet med lånade pengar förvärvat? Jo, en sällsynt välarronderad egendom med de bästa produktionsbetingelser samt vid en tidpunkt med vaknande intresse för allmänna insatser för ett förbättrat skogsbruk. Mera konkret omfattade köpet följande arealer inklusive Bjävrödköpet:

åker	250,28 ha	13%
betesmark	421,68 ha	22%
diverse inägor	28,78 ha	1%
skogsmark	997,67 ha	51%
impediment (mossar o kärr)	243,29 ha	12%
diverse impediment	<u>27,08 ha</u>	<u>1%</u>
Summa	1.968,88 ha	100%

Skogsmarkens fördelning på kal och skogbevuxen areal:

Kalmark	406,09 ha	41%
1 - 10-årig skog	155,00 ha	15%
11 - 20-årig skog	38,00 ha	4%
21 - +-årig skog	<u>398,58 ha</u>	<u>40%</u>
Summa	997,67 ha	100%

Antalet brukade torp och arrendegårdar inom skogsdelen var vid förvärvstillfället 8 st arrendegårdar med åborätt samt 16 st torp. Dessa brukares tidigare dagsverksskyldighet omfattade vid förvärvstillfället totalt 10 st kördagsverken, 1.542 st mandagsverken samt 505 kvinnodagsverken. Denna arbetsskyldighet utan ersättning för rätten att bruka och underhålla torpet avlöstes nu med kontanta arrenden, som första tiden inbringade totalt 12.575 kr, motsvarande 6:- kr/dagsverke i medeltal. Det sammanlagda brandförsäkringsvärdet för förekommande byggnader var 387.200 kr eller 16.000:- kr i medeltal per torp.

Åkrarna var på flertalet ställen uppdelade på många svårbrukade och steniga tegar.

Betesmarkerna hade tidigare mest utgjorts av fälader, ängs- och hagmark som i stället för underhåll successivt utökats i takt med igenväxningen. En första restaurering av betesmarkerna i Skogssällskapets regi resulterade i en arealminskning till 421,68 ha enligt ovan. Man avsåg därmed att skogsbetningen skulle upphöra.

Skogsmarkens stora kalmarsareal innefattade inte enbart "Maltesholmsbygget", 70 ha, utan även Nunnäs- och Häggenäsfäladerna om tillsammans 125 ha, som sannolikt betats under många hundra år, men som nu var så igenväxta att betesgång var meningslös. Igenplanteringen av dessa fälader började 1934 och pågick under tre år eller samma tid som jag praktiserade på Fulltofta. Jag har klar minnesbild av dessa områden och svårigheten att i den kompakta enbuskvegetationen få ner några granplantor i 1,3 meters förband. Planteringarna har dock utvecklats mycket tillfredsställande och har därför blivit föremål för uppföljning enligt redogörelse nedan.

Den skogbeväxta delen av skogsmarken beräknades innehålla totalt 60.000 m³sk eller 60 m³sk/ha. Däri ingick ett överårigt bokbestånd mellan Åkarp och Attarp. Detta bestånd avverkades omgående med god behållning ty de grova bokstammarna kunde levereras som kölämnen till Australien för 1.000:- kr/st.

Vid denna tiden saknade man närmare kännedom om granens produktionsförmåga på gammal fälads- och bokskogsmark. Därför intresserade Skogssällskapet Statens Skogsforskningsinstitut att lägga ut provytor på Fulltofta med början 1917. Det blev totalt närmare 10-talet ytor, de flesta innehållande enbart gran. Ytorna reviderades vart femte år och behandlades olika från självgallring till stark krongallring. Tyvärr spolierades samtliga ytor i samband med 1967 års storm. Men då hade den äldsta ytan uppnått 100 års ålder och producerat totalt 1173 m³sk.

Siffermaterialet angående dessa provytor förvaras i dag av Sveriges Lantbruksuniversitetets försökspark Tönnersjöheden. Här följer några exempel:

Nr	Trädslag	Ålder	Årl löp tillväxt/ha	Tot prod per ha
522	Gran	82	11.0 - 23.3 m ³ sk	948 m ³ sk
523	"	100	10.1 - 21.7 m ³ sk	1173 m ³ sk
525-1	"	84	10.2 - 18.7 m ³ sk	955 m ³ sk
525-2	"	84	12.9 - 18.8 m ³ sk	975 m ³ sk
525-3	"	84	11.9 - 20.4 m ³ sk	1087 m ³ sk

Impedimentarealen, 243,29 ha, utgjordes till övervägande del av kärr och mossar - flertalet utmärkta dikningsobjekt med snar omvandling till produktiv skogsmark.

Maltesholmshygget. Ett av Skånes fåtaliga andra generationens granbestånd i 75-årsåldern. Foto: L. Hildingsson 1993.

Den gamla hästhagen. Genom målmedveten strävan har den gamla hästhagen omvandlats till riktigt hygglig bokskog. Foto: L. Hildingsson 1993.

Mellanperioden 1918 - 1920

Efter Skogssällskapets förvärv av Fulltoftaskogarna den 9 juli 1917 börjar en hektisk tid för Skogssällskapet, bl a på grund av ökande arbetslöshet och växande engagemang för Sällskapet i nödhjälpsarbetena.

Funderingarna på att överföra köpet på landstinget fick vila, bl a av formella skäl såsom pågående laga skifte i socknen, fideikommissrättens hävande samt frågan om vart patronatsrätten skulle höra.

Under denna treårsperiod utfördes genom Skogssällskapets försorg följande nödhjälpsarbeten med statliga medel:

Skogsplanteringar	totalt 200 ha, innefattande bl a Maltesholmshygget
Dikningar	total dikeslängd mer än 5 mil, varigenom 182,5 ha gjorts produktiva
Vägar	nyanläggning och upprustning av befintliga vägar; total längd nära 2 mil
Betesmarker	röjning och inhägnad av betesmark till samtliga torp och arrendegårdar. Total inhägnad areal 421,68 ha.

Värdet av dessa grundläggande förbättringar kan efter dåtidens penningvärde anges till minst 300.000 kr.

Samtidigt med dessa nödhjälpsarbeten bedrevs avverkningar, bl a av den överåriga bokskogen enligt ovan samt vedavverkningar för Bränslekommissionens räkning.

I bilagorna B-E finns sammanställningar över utgångsläget, anmärkningsvärda händelser därefter samt redovisning av dagens förhållanden.

Med den öppenhet och ideella inställning till allmännyttiga insatser som Skogssällskapet verkade för var det helt i sin ordning när Skogssällskapet i augusti 1920 skriftligen erbjöd landstinget att övertaga Fulltoftaförvärvet till 200.000:- kr lägre belopp än vad Skogssällskapet erlagt tre år tidigare trots gjorda förbättringar och bättre konjunkturer. Ett enigt landsting antog erbjudandet.

Annat resultat var ej aktuellt även om man i dag som representant för Skogssällskapet kan leka med tanken vilken strålande affär det skulle blivit för Skogssällskapet att behålla egendomen. Här satsade landstinget för något mer än 70 år sedan 400.000 kr och har hittills i årliga driftöverskott uppburit totalt ca 38 milj kr samt uppbär f n årligen 1-1.5 miljon kronor.

En sådan "mjölkossa" borde premieras. Men det är inte bara fråga om ekonomi utan allmännyttan av detta skogliga uppbyggnadsarbete, visserligen svår att värdera, är verkligen en realitet. Därjämte bör framhållas de betydande satsningar landstinget och Skogs-sällskapet i förening under senare år ägnat natur- och friluftsverksamhet. Att dessa satsningar blivit uppskattade tyder den växande besöksfrekvensen på. Här finns dock utomordentligt fina förutsättningar att gå vidare med dessa satsningar genom fördjupade studier av t ex vegetationens förändringar inom förekommande naturtyper, folkets levnadsförhållanden i gången tid samt hela vår forntidshistoria borde vara ett angeläget och meningsfullt studieobjekt på grund av den särdeles rika förekomsten av fornminnen.

En mycket väsentlig förutsättning för fördjupade studier, i synnerhet beträffande folkets levnadsförhållanden i gången tid, är att Fulltoftakomplexet bevaras intakt. Även naturens förändringar och reaktion på olika brukningsformer förutsätter oförändrade ägareförhållanden om man på ett meningsfullt sätt skall kunna rekonstruera gamla brukningsformer.

Värdet av Fulltoftakomplexets länge bevarade helhet växer med varje år som går, allra helst om egendomen skall kunna ytterligare berika vår historia i olika avseenden.

SAMMANSTÄLLNING

av avverkningar och skogsplanteringar 1876-1893

1876	Planteringar Avverkning	I plantskolorna "som vanligt 20 kg granfrö och 10 kg tallfrö". 370 famnar kluven ved, 203 famnar grenved eller tillsammans 286 kubikfamnar
1877	Planteringar Avverkning	35.000 2-åriga tallplantor 48.000 3-åriga granplantor 373 famnar kluven ved, 280 famnar grenved eller tillsammans 287 kubikfamnar
1878	Planteringar Avverkning	85.000 3-åriga granplantor 301 famnar kluven ved, 383 famnar grenved eller tillsammans 294 kubikfamnar
1879	Planteringar Avverkning	125.000 3-åriga granplantor 11.000 2-åriga granplantor 37.000 1-åriga tallplantor 271 famnar fläkt ved, 370 famnar grenved
1880	Planteringar Avverkning	119.000 3-åriga granplantor 2.000 2-åriga granplantor 3.000 1-åriga tallplantor 223 famnar kluven ved, 344 famnar grenved
1881	Planteringar Avverkning	92.000 3-åriga granplantor 239 famnar kluven ved, 328 famnar grenved
1882	Planteringar Avverkning	138.000 3-åriga granplantor 620 famnar bokved
1883	Planteringar Avverkning	107.000 3-åriga granplantor 509 famnar kluven ved, 170 famnar grenved
1889	Avverkning	692 famnar
1890	Avverkning	592 famnar
1891	Avverkning	683 famnar
1892	Avverkning	601 famnar

Skogssällskapet köper skogsdelen 9/7 1917

Areal

inägor	279,06 ha	14 %
betesmark	421,68 ha	22 "
skogsmark	997,67 "	51 "
impediment	<u>270,37 "</u>	<u>13 "</u>
Summa	1968,78 ha	100 %

Skogsmarksarealen

Kalmark	406,09 ha	41 %
1 - 10 årig skog	155,00 "	15 "
11- 20 årig skog	38,00 "	4 "
21 + årig skog	<u>398,58 "</u>	<u>40 "</u>
Summa	997,67 ha	100 %

Virkesförrådet Totalt 60.000 m³sk eller 60 m³sk/ha.
Sannolikt lika delar barr- och lövskog

Samling kring en bronsåldersgrav. Skogsvårdsstyrelsen i Skåne har förlagt sin personalutbildning i ämnet "kulturmiljövård i skogen" till Fulltoftaskogarna på grund av områdets rikedom på kulturminnen samt kännedom om kulturlandskapets förändringar under de senaste tre seklerna. Foto: L. Hildingsson 1993.

AK-arbeten under tiden 1917-1920

Skogsodling	plantering, mest gran	160	ha
	sådd	17	"
	dikad kärrmark sådd	<u>23</u>	"
	Summa	200	ha
Dikningar	genom upptagande av mer än 5 mil diken har gjorts produktiva	182,5	ha
Vägar	nyanläggning och upprustning av befintliga enkla vägar. Total väglängd	18.890	meter
Betesmarker	röjning och inhägnad av betesmark till samtliga torp och arrendegårdar. Total inhägnad areal	421,68	ha

Värdet av dessa grundläggande förbättringar kan, enligt dåtida förhållanden, anges till minst 300.000:- kronor.

Häggenäs och Nunnäs fälader skogsplanteras

	Areal	Ålder	Virkesförråd per ha	totalt
1934	85,00 ha	0	0	0
1958	84,99 "	28	232	19760
1975	85,60 "	45	402	34429
1985	84,10 "	55	411	34590
1992	84,10 "	62	447	37582
Gallringsuttag fram till i dag				18800

Total produktion

56.382 m³sk

eller

10,8 m³sk/år och ha

Planteringen inleddes en måndagsmorgon i april månad 1934. Planteringslaget utgjordes av 10 st hackare utrustade med pikhacka och 10 st plantörer. Arbetstiden var 10 tim och ersättningen 4 kr/dag för vuxen karl samt 2:50 kr/dag för kvinnor och ungdom. Hela fäladsområdet var färdigplanterat 1936 och medelprestationen blev nära 700 st plantor per dag och par. Sålunda uppgick arbetskostnaden till 10 kr/1000 granplantor eller 50 kr/ha.

Dagens Fulltoftaskogar

Areal

inägor och betesmark	167,6	ha	8 %
skogsmark	1784,3	"	86 "
impediment	<u>122,9</u>	"	<u>6 "</u>
Summa	2074,8	ha	100 %

Skogsmarksarealen

Kalmark	57,9	ha	3 %
1 - 10 årig skog	269,7	"	15 "
11- 20 årig skog	173,9	"	10 "
21 + årig skog	<u>1282,8</u>	"	<u>72 "</u>
Summa	1784,3	ha	100 %

Virkesförrådet

Totalt 390.000 m³sk eller 219 m³sk/ha.
 Ädellöv 15%, Övr löv 9%, gran 76%.
 Länsmedeltal: 164 m³sk/ha.

Kulturmiljövård i skogen. Bore Eriksson från Länsstyrelsens kulturmiljöenhet lär oss känna igen lämningarna i skogen. Foto: L. Hildingsson 1993.